

Gazdasági életünk a jövőben, különösen a Drágaság-, Vám- és a Pénzkérdés szempontjából.

A csaknem három év óta, csekély kivétellel változatlan hevesseggel folyamatban levő, az emberek százezreit kegyetlenül irtó háború, az orosz forradalom lévén kedvező fordulatot ígér, és némi kis reménnyel kecsegtet, hogy a népek országszerte megunván az egymást való lemészárlást és talán mégis, ha nem is mindenütt a háborút előidézett és előkészített vezérférfiak jóvoltából és kívánatából, a béke felé fognak törekedni.

Hiszen ez volna tulajdonképpen az orosz forradalomnak természetes rendje és philosophiája. Az autocratismus alól felszabadult és a köztársasági formában új életre kelt orosz népnek nem lehet más feladata, más célja, mint saját boldogságának megalapozása, szabadságának kiépítése és megerősítése, a és csak úgy teljesíthet és érhet el igazán és egészen, ha minden törekvése és tevékenysége még pedig mind az ország határain belül, mind azon belül a béke focussában egyesül és minthogy azután, a szomszédos és a körülötte élő népekben csak embertársait, testvéreit láthatja, hogy azokkal a cultura és a civilisatio jegyében, az emberiség érdekében és javára, közös munkára egyesüljön és szövetkezzék.

Ezt feltételel, számításba vehetjük, ha nem is mathematicai biztonssággal, de bizonyos valószínűséggel, hegy a békéhez közeledünk, hogy tehát megkezdenuk kell azt az előkészítő munkát, a mely gazdasági életünket, a háború okozta bizonytalan állapotából, a nyugodt és békés helyzetbe visszavezetni, vagyis háborús jellegéből békéssé való átváltoztatására képpessé tehesse.

Ennek a törekvésnek azonban nálunk ma még, mint egyik hadviselő államban sem, nagy, nagyon nagy akadálya van, gátat emel annak főleg, a még mindig emelkedésben levő általános drágaság, a mely, mint jégréteg a növényzetet, megfojtani képes minden életet, minden

mozgalmat, a mely minden gazdasági munka megindításánál megnyilvánulásra készül és szükséges és kívánatos. Épp úgy kell mély sajnálattal megállapítanunk, hogy alig volt egy hadviselő államban, Orosz- és Olaszországot kivéve, aránylag annyi visszaélés, annyi lelketlen árdrágítás észlelhető, mint fájdalom, nálunk Magyarországon és részben, de kisebb mérvben Ausztriában, a hol a gazdasági tényezők nagy része, aránylag kedvezőbb termelési viszonyok mellett, mint a nyugati hadviselő államokban lehetséges, a háborúból keletkezett nehéz helyzetet, saját céljaikra kíméletlenül kihasználni, kiaknázni törekedett.

Az árdrágítás hullámai megindultak a mezőgazdaságban és átcaptak a maximálásra nem alkalmas iparra, a hol végtelen nagy területre kiterjedve, erős nyomással hatottak vissza a mezőgazdaságra és a mezőgazdák észre nem véve azt a circulus vitiosus, a melyet a magtermények és egyéb termelések magas ármaximálásával maguk teremtettek, az ipari táigyak maximálását követelik, a helyett, hogy arra eszmélnének, hogy a drága kenyér, hús, tej és vaj, a melyet a többtermelés és az intenzivebb eultura révén, kellő mennyiségben kellett volna nekik termelni és olcsóbbá tenni, drágította meg az ipari munkás életét és következetesen ipari termelését is. A mezőgazdák tehát magukra vessenek, a mikor az iparcikkek megdrágulását csak érezni tudják, de okát megérteni nem akarják, épen ma is a mezőgazdasági termények árának újbóli és magasabb maximálását kívánják, a mivel az általános drágaságnak alapját, a mely mindig és mindenütt a kenyér ára szerint alakul ki, még jobban megszilárdítani akarják és fognák. Újabban pedig mezőgazdáink azt kívánják, hogy a mennyiben a búza árának maximumát a kormány megfelelően emelni nem volna hajlandó, és az iparcikkek maximálása sem volna keresztülvihető, úgy akkor ejtessék el inkább a maximálási elv egészen és a mezőgazdasági termékek adás-vevése képezze azon mennyiségnek biztosítása után, a melyre a hadvezetőségnek van szüksége, a szabad forgalom tárgyát. Ezzel ugyan esőt kerülénk és vízbe jutnánk, mert tudjuk jól, hogy a szabad forgalom alatt mit kell értenünk. A szabad forgalom kizárná természetesen a requisitói is. A magterménynek ára e szerint bár szabadon alakulhatna és a kereslet és kínálat törvényének megfelelőleg alakulna is, ha a kereslet elegendő kínálattal szemben állana, vagy kellő kínálatra találna. Ebben azonban már előre kételkedünk, a mennyiben azt hisszük, hogy a magterménypiacra csak az a kisebb része a termésnek jutna, a melyet a kis- és középbirtok termel és vásárra hozhat, míg a nagybirtok, mint az gyakran történik, visszatartaná árúját, míg az árakat árú hiányában ő dirigálhatná és szabhatná meg, a mi a maximált árakon bizonyára jóval túltenne.

Ettől a veszedelemtől azonban az országot okvetlen megóvni kell, a mire a kormány és a közvélemény figyelmét sürgősen hívták fel. Lehetetlenné kell tenni mindenképpen, hogy a mai drágaság, a melynek fenntartására és állandósítására nálunk a hajlandóság nagyon is létezik, a háborút túlélhesse, hegy a háborúból hazakerülő munkás vagy iparos, a megélhetési gond és küzdelem nélkül vehesse fel a munkát, a mire minden téren égető szükség lesz és hegy ne kelljen neki esetlen alig hazatérve, mindjárt a vándorbothoz nyúlni és idegen országok kapuján kopogtatni, a hol a világháborúból mindenütt keletkezendő munkahalmaz és a valószínű munkáshiány következtében, tárt karokkal való fogadtatásra számíthat és a hol, sőt a mini hiszszük bárhol, sokkal kedvezőbb kereseti és megélhetési viszonyok mellett élhet, mint nálunk drága hazájában,

Más viszonyok közt ugyan, a kereslet és kínálat törvénye maga végezhetné az árszabályozásnak kiegyenlítő munkáját; ma azonban, a mikor a nyersanyag, mondhatjuk az egész világon hatványozott fogyasztásba jutott, előállítására pedig a háború szolgálatába állított minden ipar miatt, lasabban és valószínűleg non kielégítő mennyiségben fog történni, a mikor tehát normális eszközökkel célzott nem érhetünk, olyan kivételes és radikális expedienshez kell folyamodnunk, amely a fennálló nehézségek mellett is, eredményesen szolgálatunkba szorítható.

Ez pedig csak a *szabadkereskedelem* volna, a melynek keretében az arák képződése és alakulása, csak csekély elhajlással, a kereslet és kínálat határain belül mozoghat. A szabadkereskedelem, támogatva a verseny erejével, utat tör magának a hozzá távol vagy közel fekvő fogyasztási területek felé és megakadályoz minden más árképződést, a mely a kereslet és kínálat törvényével ellentétbe kerül.

Ámde a szabadkereskedelem nem fogadhat el, nem tűrhet vám-sorompót, a mely szabad mozgásában megakaszthatná és kihatásait le szállíthatná vagy egészen megsemmisíthetné, ezt tehát lebontani, lerombolni kell, a mivel persze megszűnnék az elvámolási kötelesség és a vámszedésből való állami jövedelem, a mely — ugyan be non vallott célnak szolgálatába, a ma fennálló, elavult középkori vámrendszer tulajdonképpen beállítva és szervezve van

A mai nehéz viszonyok közt azonban nem lehet feladatunk, hogy az államot jövedelmi forrásaiban megrövidítsük vagy károsítsuk, de az sem, hogy ezt a jövedelmet csak egyes fogyasztó körökből merítsük, olyan módozatot kell ennél fogva keresnünk, a mely mellett, hegy triviális hasonlatot használjunk, a kecske is jól lakhasson és a káposzta is megmaradhasson, *ez pedig az amúgy is igazságtalan structurájú vámrendszerünknek a megváltoztatása volna*, mint azt már a magyar ipar 1916. 41. számában kifejtettük.

Ez a mai rendszer behozatalunkat, a nélkül, hogy a végezel elérésénél pozitív eredményre számíthatnánk, mert az mivel sincs bizonyítva, sem biztosítva, mindenesetre szertelenül megdrágítja, de megdrágítja annak lévén az itthon termelt hasonló árút is, különösen annak a fogyasztónak a rovására és terhére, a mely a nagy tömeget képezi és a mely az olcsóbb vagy a nagyobb termelési területekről behozható olcsóbb árúk beszerezhetésére, vitális okoknál fogva egyenesen ráutalva van, kivitelünket ellenben esetleg egészen megakadályozhatja, vagy termelőink és közvetítőink nagy kárára engedélyezhetné csak, a mennyiben minden vám, rendesen kölcsönös concessio, illetőleg áldozat árán jöhet csak létre, ez is csak az államok közt fennálló jó politikai viszony révén. Különbén a vám szónak nomenclatúrája sem engedi meg annak szokássá vált alkalmazását. Vámot tulajdonképpen annak kell fizetni, a ki valamely országnak határát átlépni és árúját ott eladni kívánja.

Azért a kedvezményért; hogy termelését és gyártmányát, a melynek nincs otthon elég fogyasztási területe, más országban akarja eladni és azzal versenyezni kíván az ottani termeléssel, az ottani gyártmánnyal, áldozatot kell neki hozni és vámot fizetni. Az ilyen vám aztán indokolt, jogos és igazságos és az országnak, a nemzeti vagyonnak szaporodása szempontjából pozitív bevételt, pozitív jövedelmet jelent, a mai elvámolás ellenben, nem egyéb egy mesterséges árdrágításnál egyes fogyasztó osztályok rovására és az ország határán belül nem vagyonszaporodást, hanem pusztán vagyonejtölődést képez és pedig egyes kiváltságosak, helyesebben, a nagy vagyon, a nagy birtok javára és előnyére.

Eszerint az idegen országból behozandó árúért fizetendő vámol *nem a vevőnek vagy importáló félnek, de néni is az eladó vagy exportálónak kell teljesíteni, hanem a kiviteli államnak, egyenesen a behozatalt megengedő állam kezeihez* és pedig három, esetleg hat havonként előre, az elmúlt évben bevett, illetőleg fizetett vámösszegnek átlagához viszonyítva, évenkénti végelszámolás mellett.

Vámrendszerünk physiognomieája tehát az volna: *hogy a vám terhe nem a behozott árút nyomná és drágítaná meg, hanem a kiviteli államot terhelné meg, a melylyel épp úgy, mint a mai praxis szerint, előre egyeznénk meg bizonyos tarifa alapján, a szállítandó árúk kvalitása és mennyisége szerint fizetendő vám tekintetében.*

Az eszerint fizetett vámot pedig, a kiviteli állam mint egyéb állami kiadásait, budgetjében számolná el, hogy a vámtétel az egész országnépére egyaránt legyen felosztható és ne csak az egyes fogyasztó osztályok legyenek vele megterhelhetők.

Lehetséges ugyan, hogy egyik vagy másik állam intimálni fogja exporteurjeit, hogy az aránylagos vámösszeget az árúhoz hozzászámít-

sák, hogy egyrészt fizetési mérlegének érdekében, másrészt az ország bevételeinek emelése céljából, a befizetett vámok megfelelő részét visszaszerezhesse, ez azonban vajmi ritkán volna lehetséges és eredménnyel sem járhatna mindig, minthogy az a kereskedelemtől és ennek ténykedésében, a kereslet és a kínálat hatásaitól is függ.

Változást in pejus, csak rossz aratás, marhavész vagy egyéb calamitások okozhatnak, a mely esetekben vámsorompónkat, a kiviteli állam vámfizetése nélkül is, készséggel nyitva tartjuk, hogy az ilyen, elemi csapások számába menő események ellen, így védekezhessünk.

Mezőgazdáink pedig, a kik — a mi nem épen dicséretreméltó — csak a behozatalnál fizetett vámtól várják boldogságukat, mit sem törődve azzal, hogy önző célokból megdrágítják a népek legfontosabb élelmiszerét: a kenyeret, mindazonáltal, ha a közvetlen eredménytől eltekinteni tudnak, vámrendszerünkben talán nagyobb előnyt húzhatnak és a mellett a mi az egész országra fontos és jelentőséges körülmény volna, ösztönt nyernének belőle, intensivebb culturára és a többtermelésre. A vámmal meg nem terhelt búza behozatala t. i. olcsóbbá tenné a munkásnak megélhetését, következetesen olcsóbb munkabért is teremtene, a mivel viszont olcsóbbá és természetesen jövedelmezőbbé tenné a termelést és az ipari gyártást egyaránt; *feléleszthetné továbbá az olcsóbb búza, a kipróbált őrlési eljárást és a finomabb magyar búzából gyártott liszt megint kivitelképessé válnék, a mit valutaris szempontból, különben is minden lehető módon előmozdítanunk kell.* Mindezekhez járulhatna még egy másik, a mezőgazdák érdekeit közvetlen szolgáló körülmény, hogy az állam részükre, az őrlési eljárás céljaira eladott búza arányában, a behozatalunk révén beszedett vámokból, esetleg kiviteli praemiumot biztosíthatna, illetőleg juttathatna.

Ezek egytől egyig olyan lényeges kedvezmények és előnyök volnának, a milyenek a mai vámrendszer mellett egyáltalában nem teljesíthetők és a melyek révén az ország gazdasági élete és vagyonosodása gyorsabb tempóban és biztosabban fejleszthető és előmozdítható volna!

Lássuk ezután a pénzkérdésnek problémáját.

Nincs társadalmi életünkben és gazdasági berendezésünkben — a legrégebb idők óta sem — olyan határozott célnak szolgáló, mindenkitől kívánt és keresett absolute népszerű tárgy, eszköz, vagy médium, mint a pénz, ismerik és szeretik a vad népek és a civilisáltak egyaránt, ismeri és szereti az alig dadogó gyermek, mert tudja, hogy cserébe ezukrot kap érte, ha felnő és szerencsétlenségére analfabéta marad, elbánni tud vele, sőt megtanulja általa, a négy számolási műveletnek egy részét és mégis, philosophusok, nemzetgazdászok, bankárok és laikusok, régebben és ma is, a legkülönösebb funkciót tulajdonítanak a

pénznek, rendeltetésétől ki hegy, más mást vár, kifogásolják ha kevés, rosszalják ha sok, ha több mint felfogásuk szerint lenni szabadna, a miből theoreták keletkeztek, olyan és abban a korban, a mikor a világ még távol élt egymástól, a mikor modem érintkezési és közlekedési eszközökkel még nem rendelkezett, a pénznek ténykedése és hatása, nem volt úgy megfigyelhető mint ma, az észlelések csak egyes kisebb területekre szorítkoztak, a nélkül, hegy ok és okozat az egyes országokban pontosan megállapítható és conclusió czéljából egymással szembe állítható lett volna mint ma. Összefüggésben látták az értékek árképződésével, a pénzt okolták, ha az árúk olcsók voltak, épp úgy ha megdrágultak, sohasem az árúk oldalán keresték az okot, hegy t. i. azért drágult-e meg az árú, mert kevesebb termett, vagy mert nehezebb a gyártás, a nyersanyag beszerzése, vagy a munkáshiány révén, szerintük mindig csak azért drágult minden, mert sok a pénz. Ezeknek tanúságából keletkezett a quantitási theoretica, a melynek kényelmes voltánál fogva, sok hive akadt, talán több mint ellenzői, a kik azonban fajsúlyoknál fogva, kétségkívül a többséget jelentették. És noha az árelmélet *a legigazibb theorieát: a kereslet és kínálatét* is szülte, ma is azt látjuk, hegy a háború okozta nagy drágaságot, a mely különben fennáll Angliában és Amerikában is, eddig infláció nélkül, non az árú oldalán keresik, hanem ma is a forgalomban levő nagymennyiségű pénz rovására írják a mely ennél fogva értékében, vásárlási erejében amint mondják, csökkent volna, hogy az értékek és árúk vele szemben megdrágulnak.

Elhangzott ez többször a képviselőházban, sőt a minister! székéből is, olvastuk egyetemi tanári nyilatkozataiban, hirdetik közgazdasági írók és a mi a nagyobb baj, felkapták a laikusok is, a kik megnyugvást keresnek benne, hogy a drágaság súlyos terhét mi okozza és miért kell elviselni, de holnap esetleg már arra indíthatja őket, hogy megtagadják pénzünk névleges értékében való elfogadását, ha azért elegendő árút nem, vagy kevesebbet adnak, mint tulajdonosa szerint követelhető volna, a mivel persze a kereskedelmi forgalomban nagy zavart és kárt okozhatnának. Részünkről a quantitási elmélet ellenzőit követjük, noha ennek következményei, illetőleg a pénz és az árúk árképződése közti viszony, az ország határain belül fennálló helyzettel, szerintünk összefüggésben nincs is.

Az a quantitási elmélet, a mely a nemzetgazdasági tan képviselői, főleg a nyugati államok nagyjai és kicsinyei közt, differenciálódásra adott alkalmat vagy okot, a mire itt különösen súlyt fektetni kívánunk, *nem a mai, azaz a háborús időre vonatkozik és a ma létező inflatio, vagy a forgalomban levő nagyobb pénz- vagy bankjegymennyiség tekintetében, inkább csak az a kérdés tisztázandó: hogy mi okozta a nagy bankjegy-*

forgalmat és mennyiben indokolható az? Előbb azonban-megállapítani kívánjuk, hogy a pénznek nem volt és ma sincs vásárlási ereje; ez tehát nem változhatik, nem csökkenhet, jelentősége ma sem más mint akkor volt»a mikor keletkezett, ma sem értékmérő és árképző sem, csereeszköz volt mindig és az ma is, az áruforgalomban helyettesítője az egymás ellen kicserélésre kerülő áruknak és pedig abban a viszonyban, a melyben azok a kereslet és kínálatban egymáshoz állanak. A háború egyes esetekben, a mint tapasztaltuk, ebből a tulajdonságából is kiforgatta és nélkülözővé tette a pénzt és visszatért az ősi, árút árú ellen való cseréhez, hiszen elég gyakran láthattuk, hogy a mai jegyrendszerhez kötött egynémely árút, ugyancsak korlátolt forgalmú árúért lehetett csak kapni de pénzért nem. A vidéki ember készséggel cserélt lisztet, tejet, tojást, azaz ezeket, ma szintén nehezen megszerezhető élelmi czikkeket, :zukor ellenében, a fővárosi, czukor és szivar ellen, de pénzért nem és nem azért, mintha a pénzt nem értékelné vagy kevesebbre taksálná, hanem pusztán azért, mert tudja, hogy czukorjegy birtoklása nélkül hiába van pénze, czukrot nem kaphat, nem vehet.

Ebből a példából is csak arra a határozott eredményre juthatunk, hogy a pénz csak érték helyettesítő, tehát csereeszköz, a melynek kisebb vagy nagyobb mennyisége, az árképződésre, az árak alakulására befolyással nem bírhat.

Különben sem érhető, hogy maximált árak mellett, a melyek nem a szabad forgalom hatása alatt, hanem rendeletek, tehát kényszer útján keletkeztek, hogy lehet a pénznek értéktelenítését feltételezni, vagy következtetni. Az ilyen feltevésnek csak akkor lehetne alapja, ha a vásárolt áruk kiegyenlítésénél, a maximált árnál többet kellene fizetni, p. o. az 58 fillérrel maximált egy kgr. kenyérért 65 vagy 70 fillért.

Vagy azt hiszik azok, a kik a pénz értéktelenítését hirdetik, hogy az csak a nagy mennyiség papírpénzben leli okát, de az aranypénznél nem mutatkoznék, — természetesen mindig csak a belforgalmat érve, — akkor szintén nagyon tévednének.

Próbálná csak meg valaki aranyért kenyeret vásárolni ha kenyérjegye nincsen, vagy ha a maximált áron alul akarná megfizetni, hogy megkaphatja-e? Mennyivel többet ér tehát ez esetben az aranypénz mint csereeszköz, ha esetleg éhezni lehet mellette, vagy ha nem vásárolhatunk érte többet, mint a papírpénzért is kapunk.

Más beszámítás alá esik azonban viszonyunk a külfölddel szemben. Ott, azaz a nemzetközi forgalomban, békének idejében is, aranypénz a csereeszköz, csak akkor váltóink, a melyekkel a .tartozások kiegyenlítése a könnyebb és biztosabb szállíthatás miatt, nemzetközi conventio lett, szintén aranypénz számban forgott és fogadtatott el, tulaj-

donképpen kölcsönös bizalom alapján. Ez a bizalom, mint az másképp nem is lehet, a háború miatt megszűnt, mivel a háborúban álló államok gazdasági helyzete és ereje, ha a háborúból nem mint győzők kerülhetnek ki, nagyon precariussá válhat. Azért a semleges államok váltóinkat, tetszésük szerint appreciálják nemcsak, de egyesek mint p. o. a Svájc, a melyre sok árúszik miatt, a melyet az egyéb semlegeseknél sem szerezhetünk be, egyenesen rá vagyunk utalva, ezt a szorult helyzetünket még jobban kihasználja. Ilyen a helyzet a német márkánál is, a mely a hollandi forinttal mint a svájci francs-sal szemben szintén jelentékeny disagióban van. Épp úgy disagióban állnak azonban a francia francs, az angol font és különösen az olasz líra, vice versa, és éppúgy valamennyi, az entente újabb szövetségesénél az amerikaiknál és minden semlegesnél is.

Itt felemlítenünk kell, hogy nem helyeselhetjük és épp úgy sajnálattal, mint egész határozottsággal ehtelnünk kell, a kormány hibájából is túrt, német szövetségesünknek azt a velünk szemben tanúsított, érdekeinket mélyen sértő és károsító eljárását, a melylyel koronánkat anynyira alábecsüli, hogy azzal, úgy a többi hadviselő mind a semleges államok előtt, hitelünket is devalválja.

Szövetségesünk, a kivel közös célokért együtt küzdünk, együtt vérzünk és szenvedünk, jól tudja, hegy állami rendszerünk és gazdasági helyzetünk egészséges alapon állanak, hegy absolute solvensek vagyunk, minélfogva a legelemibb kötelessége az volna, hegy koronánkat a paritásos árfolyammal fogadja és nem annyi mg annyi százalékkal olcsóbban, a mivel az erkölcsi hatáson kívül, az úgyis nagyon drágára szabott árúkat, még jobban megdrágítja.

Tudjuk, hegy a devisa árfolyam a piacon szabadon alakul, de azt is, hogy a devisa-centrumok az árfolyamot tetemesen befolyásolni és irányítani képesek.

Czélszerű azért az volna: *ha a Deutsche Reichsbank váltóinkat német fizető eszközök ellenében legalább lombardírozná és legkésőbb egy évvel a béke megkötése után elszámolná.*

A mi pedig a jelenlegi nagyobb papirospénzforgalmat illeti, az egyáltalában nem indokolhatja a pessimisták aggályteljes álláspontját és nem igazolja félelmüket a pénz értékének alábbszállása tekintetében. Meggyőződésünk szerint, a nagyobb pénzmennyiség teljes összhangzásban áll a háborús helyzettel, a mely azt, minden mellékkörülménytől eltekintve, egymaga megkívánja.

A monarchiának kelettől, dél- és nyugatig terjedő peripherieáján, valamint az ellenséges országokban álló milliomos hadseregének, mindennapi zsoldja nagy summa pénzt mozgósít állandóan, hatványozódik

ez a szükséglet azzal, hogy ezek a pénzek a nagy és terjedelmes területekről csak lassan és nagy idők után kerülhetnek vissza a kibocsátási helyre és rendes körforgalmat, mint normális időkben létesíteni egyáltalán nem képesek. Rengeteg pénzt igényel a hadsereg élelmezése a közvetlen hadicélokra szükséges nyersanyag beszerzése és feldolgozása, a mindennapi szükséglet és a készletek beraktározása céljából is.

Már ezek a tételek szükségszerűen milliárdokra menő pénzforgalmi teremtenek.

A pénzforgalomnak terjeszkedését az is fejleszti, hogy a háború, az országnak minden téren való termelő munkáját igénybe veszi és a termelt értékek kiegyenlítésére fordított pénzösszegek, ezer meg ezer csatornába kerülnek, a hol részei, itt is ott is thesaurálási célból visszamaradnak, és körforgalmukból átmenetileg nyugvó állapotba jutnak.

Sok pénzt fogyaszt továbbá a mezőgazdasági és ipari termelés, a nyersanyag és a munkabérek, mint minden munkának megdrágulása révén, hasonlóképpen sok árunak magas ármaximálása következtében.

Mindezen a forgalmi eszközökben nagyobb exponenst megkívánó tényezők mellé, csoportosult egy másik figyelemre méltó körülmény. A háború előtt, t. i. a boltokban felhalmozott volt fűszer-, kézmű-, posztó-, rövid- és galanterieárúk, a réz-, nikkel-, ólom- és egyéb fémkészletek, általában a beszerzési árnál sokkal, de sokkal magasabb árak mellett való, mondhatni végkiárulása és folyósítása.

Ezek a pénzek szaporítják, mellesleg megjegyezve, a bankok és takarékpénztárak takarékbetéti állományát és részben állandósítják is azokban az összegekben, a melyek a háború kitörése óta nem liquidált külföldre való tartozásokban, készpénzben nálunk hevernek. Numerái az is, hogy sok régen tőkésített és részben törlesztett investíciók, mint réz, nikkel és egyéb fémekből való armatúrák, felszerelések és házi edényfélék, tetők és harangok, a requisitio útján mind pénzzé váltak ismét és nagy részben forgalomba kerültek.

Mindazonáltal nem mérnök állítani, hogy a papírpénzforgalom olyan dimenziókaí öltött volna, mint az a közönség képzeletében általában, de szakkörökben is él és feltételeztetik. A pénzforgalomnak meg van a maga törvénye, sőt az egyes bankjegyfélének csaknem szabályozott életkora is. Ez a forgalom normális viszonyok között olyan, mint a természetben a víznek körforgása, a pénz is visszatér kiindulási pontjához, ez teszi lehetővé, hogy kevés pénzzel is nagy áruforgalmat lehel létre hozni, hogy még a háború okozta anormál állapotban sem absolute követelés, hogy sok pénz alkossa és végezze a csereforgalmat, a mit egy gyakorlati példával bizonyítani kívánunk. *A.* fogyasztó, *B.* kiskereskedőnél p. o. 10 koronáért árút vásárol, *B.* kiskereskedő, ugyanazon tíz koro-

náért C. nagykereskedőnél, C. nagykereskedő ugyanazon tíz koronáért az Importeurnál vásárol ugyanannyi árút, összesen tehát tíz koronáért, vagy a mi itt fontos, egy tízkoronás pénzdarabért bankjegyben, harmincz korona értékű árú vásárlás történt, illetőleg harmincz korona összegű áruforgalom létesíthető volt és ez nem is fictio, mert az a tízkoronás bankjegy tényleg kézről-kézre ilyen sorrendben juthatott.

Fejtegethetjük ezt tovább: hogy az Importeur a kapott tíz koronáért beválthatja bányájánál hasonló összegű váltóját, esetleg az osztrák-magyar banknál, ha bankja oda tovább adta, és ezen az úton kerül a tízkoronás bankjegy megint vissza kibocsátójához: az Osztrák-magyar bankhoz, a hol, ha physikailag nagyon rossz, az az rongyos és piszkos állapotban van, egyszersmind befejezte életpályáját, különben újra megkezdheti körforgalmát, a mi legrövidebb életet jelent az ezer koronásnál és leghosszabb lehet a kétkoronásnál.

A monarchia bankjegyforgalmáról különben nem tudunk semmit, az Osztrák-magyar bank a háború óta nem ad kimutatást, miért is csak találgatásokra, vagy az egyesek vérmérséklete szerinti becslésekre vagyunk utalva.

Részünkről nem átválljuk kijelenteni, hogy a jegybanknak ezen álláspontját csak helyeselhetjük, sőt csodálkozunk kell, hogy egyes oldalról emiatt nyilvános recriminációk emeltek, hiszen ha ezzel segíteni, vagy a helyzeten változtatni lehetne, akkor érdemes és érdekes volna róla tudmást szerezni. Szakkörökben és a bankok világában úgyis tudják, hogy a normálisnál sokkal több bankjegy van forgalomban, mint a háború előtt és ha ez most hivatalosan is igazoltnék, másképpen alakulna talán gazdasági életünk? korántsem, esetleg jobban ronthatnák az általános hangulatot a pessimisták, a kik minden káán csomót keresnek.

Úgy nem hisszük, hogy a franciák általában nagy örömmel fogadják és olvassák a bank kimutatásaiban, hogy öt milliárdnyi érczkészletük mellett, a melyből a Banque de France pénzében csak három milliárd francs hever, a többi pedig biztosítékul a Bank of Englandnál van letéve, több mint húsz milliárd bankjegy van forgalomban.

Váltóinak árfolyama is, mint már emiítettük, elég nagy diszió mutat.

Persze, a kik Franciaországban a bank kimutatását értelemmel olvasni tudják, látják, hogy a 20i milliárd bankjegyforgalom, abban a 109 milliárd előlegben, a melyet a bank a háború kezdete óta az államnak és ama 2.6 milliárdban, a melyet az ország szövetségeseinek kölcsönként adott, szerintünk is, megfelelő fedezetet talál.

Ez a két összeg 13.5 milliárdot tesz ki, a még fedezetlen maradt

66 milliárdnyi összeg tekintetében, birtokában van a banknak: 3.2 milliárd aranykészlet, 626 ezer ezüstpénz, 2 milliárd arany, biztosítékképpen letétben a Bank of Englandnál és végül 666 ezer francs külföldi követelésekben, összesen 6.12 milliárd, hogy tehát bankjegyei csaknem teljesen fedezve vannak.

Majdnem ezen példa szerint ítélni lehet meg, minden további fejtegetéseinktől eltekintve, nálunk is a forgalomba jutott nagy bankjegy mennyiség természetét, a mennyiben itt is, túlnyomó részéért, az államot terheli a szavatosság, a mely minden kétséget kizár és bankjegyeink forgalmi értékét a monarchia határán belül biztosítja.

Ma a Bank of England, eddig mindig a világ első bankjának bankjegyeiből is ötször annyi van forgalomban, mint a háború előtt és az ország határain belül aranyfedezet nélküli pénz is forog, a mi ott elképzelhetlen eseményszámba megy. A Német-Osztrák-Magyar gazdasági egyesület utóbb nálunk megtartott értekezletén, Fellner magyar előadótól hatottunk először a forgalomba hozott bankjegyekről számszerint említést tenni, a ki azt mondotta: hogy a mozgósítás alkalmával a monarchia a jegybanknál sürgős kölcsönt vett fel, a mely 128 milliárd bankjegy kibocsátását tette szükségessé.

Ez ugyanis a szokásos eljárás minden államban, háborúnak megindítása előtt, hogy ne kelljen a parlamenttől hitelt kérni és nyilvános kölcsönt felvenni, a mivel elárulná szándékát és módot adhatna az ellenségnek a mozgósításban való megelőzésével és szokásos ez azért is, minthogy nincs állam, a melynek annyi mozgó tőkéje volna, hogy azzal modern és nagy költséggel járó háborút megkezdhetne.

Azonban, ha nem is kételkedünk Fellner adatának valóságában, nem hihetjük és nem hisszük, hogy az a bankjegymennyiség a forgalomban maradt, vagy hogy még ma is volna, sőt abban a meggyőződésben élünk, hogy míg az utolsó milliárdok kiadásra kerültek, az első részben már a jegybank pénztárához visszatértek, hiszen hatottuk a parlamentben, hogy a háború kezdetben 40, majd 50 millió korona kiadással járt naponta, miért is a következő egyenletből:

40 millió: 128 milliárdhoz = 1:X = 320 nap = 10.6 hónap az tűnik ki, hogy ez az első kölcsön elég volt 10.6 hónapra, de több hónapra még akkor is, ha eleinte százával fogytak volna a milliók naponta.

Különben Németországban, a hol már régen nem olyan megrögzött szokás a készpénzzel való fizetés, mint nálunk, ma szintén nyolcz milliárd márka bankjegy van forgalomban.

Azért ne nyugtalanítson bennünket, hogy a bankjegyforgalom ma jelentékenyen nagyobb, hogy mennyi legyen vagy lehet, azt úgysem tudjuk megállapítani tudományos kutatással sem.

Charles Dupont felállított ugyan egy schemát, állítólag tapasztalás szerint, a melyet azonban igazolni alig tudna.

Szerinte: gazdag népeknél annyi pénzt kíván a forgalom, a mennyi a föld tiszta hozadékának felét teszi ki, szegény népeknél, a mennyi az egész tiszta hozadéknak felel meg.

Minthogy most Fellner szerint: Magyarország tiszta földhozadéka évi 4,141 millió korona és Ausztriáé 3.616 millió, vagy együttesen 7.457 millió koronára rúg és minthogy a monarchia fájdalom, a gazdag államok közé még nem sorolható, bankjegyforgalma normális időben is 7-4 milliárd korona lehetne, miért is 128 milliárd korona háborúban tulajdonképpen soknak nem is volna mondható.

A tények azonban a mellett tanúskodnak, hogy ilyen mennyiségű bankjegy, t. i. 7.4 milliárd, rendes viszonyok közt, a monarchiában forgalomban még sohasem volt, Dupont thesisé tehát, legalább nálunk nem alkalmazható és valónak nem bizonyult.

Mindazonáltal a háború után egyik főfeladatunkhoz fog tartozni, akkor természetesen leginkább valutánk rendezése és stabilitása érdekében, hogy a bankjegydagályt leszállítsuk és a forgalmat normális mértébe visszaszorítsuk, a mi, a mint hisszük, nagy nehézséggel nem járhat.

Hiszen már említettük, hogy a pénznek normális forgalma bizonyos törvény után indul és alakul, ehhez tartozik az is, hogy maga szabja meg szaporodásának határát és kiszorítja abból azt a mennyiséget, a melyre szüksége nincsen.

Apadni fog a pénzforgalom első sorban a hadikölcsönökre való befizetések és a hadiadók révén, apadni fog továbbá a hadikölcsönökre sok aláírotól felvett lombardkölcsön visszafizetése útján és apadni fog végre a bankok és takarékpénztárakban aggregált és koncentrált tőkék decentralisatiója révén, a mi beállani fog, ha kereskedelem és ipar megint normális tevékenységbe lép és a kereskedők és iparosok az a törekvése, hogy megszerezhessék és elláthassák magukat azokkal a szükséges külföldi árukkal, a melyeket a háború alatt teljesen kiárultak és pótolni nem tudtak, lehetővé válik, mely esetben a jegybanktól bankjegyek ellenében külföldi csereeszközt kapnak.

Teljesen megszüntethető a plethora azon az úton, a melyen keletkezeti, hogy az állam belföldi és külföldi kölcsön felvételével visszafizeti a banknak azokat a még fennálló kölcsönöket, a melyeket a háború kezdetén vagy folyamata alatt felvett.

Ez a külföldi kölcsön képezheti egyszersmind alapját valutánk rendezésének, a mely a mint hisszük, épp olyan könnyen fog szabályozódni, mint a nagy pénzáradat elsimulni.

Szintetikus részei így alakulnának: Megszűnnek a háború után, céljaira való külföldi bevásárlások, a mi valutánk legnagyobb károsítója volt és az ma is, felszabadulnak majd a külföldön rekedt követeléseink, a melyek teljességében érvényesíthetők lesznek, a mennyiben valószínűnek tartjuk, hogy a¹ háborút előkészített angolok és francziák nálunk levő követeléseiket túlnyomó részben visszavonták, így megkezdődik majd, a kivándorlók részéről a háború tartama óta visszatartott pénzküldemények áradata, a mi tekintélyes összeget helyez kilátásba, kivált ha Amerikával, tényleges háborús állapotba nem jutunk, megindul exportunk is, ellenben korlátozni fogjuk legalább egy ideig importunkat, a minthogy építhetünk arra is, hogy a háborúnak kedvező befejezése után a külföld ismét bizalommal fogja elfogadni váltóinkat pur et simple, hogy tehát mi sem indokolná, hogy ezen két kérdés tekintetében a békét aggodalommal várjuk, miért is a pénzügyministernek a képviselőházban tett optimistikus kijelentését örömmel fogadjuk.

1917. július 15.

Beck Dénes.